

Kuramsal Derleme

Lacanyen Yaklaşımda Cinsiyetlenme ve Histeri Nevrozu

Sezin AYDOĞ^{1*}¹Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye

Makale Bilgisi

Anahtar kelimeler:

Lacan,
cinsiyetlenme,
kadınsı
konum, histeri

Keywords:

Lacan,
sexuation,
feminine position,
hysteria

Öz

Psikanalitik yaklaşımda cinsiyet ayrımı, kişinin anatomisinden öte bir noktada değerlendirilmektedir. Lacan, cinsiyet ayrımının simgeselde gösterilmesinin imkansız olduğunu öne sürmüş ve cinsiyetlenmeyi mantıktan aldığı formüllerle açıklama yoluna gitmiştir. Bu formüllere göre erkeksi konum tamamen kastrasyona dahilken; kadınsı konum, özne olmasının gerekliliği olarak kastrasyona dahil olsa da tam olarak dahil değildir. Öznenin cinsiyetlenme konumunu, Başka'nın arzusunun göstereni olan fallusa göre aldığı konum belirlemekte ve üstlendiği konuma göre deneyimlediği *jouissance* türü farklılaşmaktadır. Öznenin Başka'nın eksikliğine göre aldığı konum hangi klinik yapı içerisinde değerlendirileceğiyle ilgili de belirleyici bir niteliğe sahiptir. Lacan'a göre üç temel yapı olan psikotik, pervert ve nevrotik, bireyin yabancılaşma ve ayrışma evrelerinde Başka'nın eksikliği karşısında benimsedikleri farklı savunma mekanizmaları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Hem yabancılaşma hem de ayrışma evrelerinden geçen tek yapı olan nevrotik yapının bir alt kategorisi olan obsesyon, özne ilk büyük Başka'dan ayrışmanın yarattığı kaygı ile Başka'nın eksik olduğunu reddederek; histeride ise Başka'yı tamamlayacak olan nesneye dönüşmeyi arzulayarak baş etmektedir. Histerik yapının genellikle kadınlarda ortaya çıkması nedeniyle, Lacan kadınsı konum ile histerik konumu karşılaştırma gereksinimi duymuştur. Histerik, kadınlığın kendisinde yaratacağı karmaşadan kaçınmak üzere ilişkilerinde erkeksi konumla özdeşleşerek kadınlıkla ilgili bilgiye ulaşmaya ya da başka kadınlarla imgesel özdeşleşme kurarak kadın olmaya çalışmaktadır. Ancak iki yol da başarısızlıkla sonuçlanmakta ve histerik sürekli "Kadın mıyım, erkek miyim?" sorusuyla karşı karşıya kalmaktadır. Güncel çalışmada, Lacan'ın cinsiyetlenme kuramı ve histeri nevrozu ele alınmış; histerik yapı özellikleri gösterdiği düşünülen C. Bey vakası yapısal özellikler ve cinsiyetlenme konumu çerçevesinde tartışılmıştır.

Abstract

From a psychoanalytic perspective, sexual difference is considered beyond anatomy. Lacan explained sexuation with formulas he derived from logic. The position of the subject in sexuation is determined by his/her position in relation to phallus; and the type of *jouissance* that he/she experiences varies according to the position he/she assumes. The position of the subject in relation to the lack in the Other is also decisive in which clinical structure he/she will be evaluated. According to Lacan, three basic structures are psychosis, perversion and neurosis. The neurotic structure, which is the only structure that passes through both the stages of alienation and separation, is divided into two subcategories: The obsessive deals with the anxiety caused by separation via rejecting that the Other is missing; whereas the hysteric deals with the anxiety viadesiring to transform into the object that will complete the Other's lack. Since the hysteric structure is usually seen in women, Lacan compared the feminine and the hysteric positions. In order to avoid the confusion that femininity would create, the hysteric tries to reach information about femininity by identifying with the masculine position in her relationships or tries to become a woman through imaginary identification. However, both ways result in failure and the hysteric is always provoked by the question "Am I a woman or a man?" In the current study, Lacan's sexuation theory and hysteria neurosis were discussed. The case of Mr.C., who is thought to exhibit hysteric structure traits, is discussed in terms of both his structural traits and sexuation.

*Sorumlu Yazar, Sezin Aydoğ, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Üniversiteler Mahallesi, Dumlupınar Bulvarı, No: 106800 Çankaya Ankara/TÜRKİYE

e-posta: sezinaydog@gmail.com

DOI: 10.31682/ayna.659658

Gönderim Tarihi (Received): 15.12.2019; Kabul Tarihi (Accepted): 04.02.2020

2148-4376/ All rights reserved.

Lacan'ın Cinsiyetlenme Kuramı

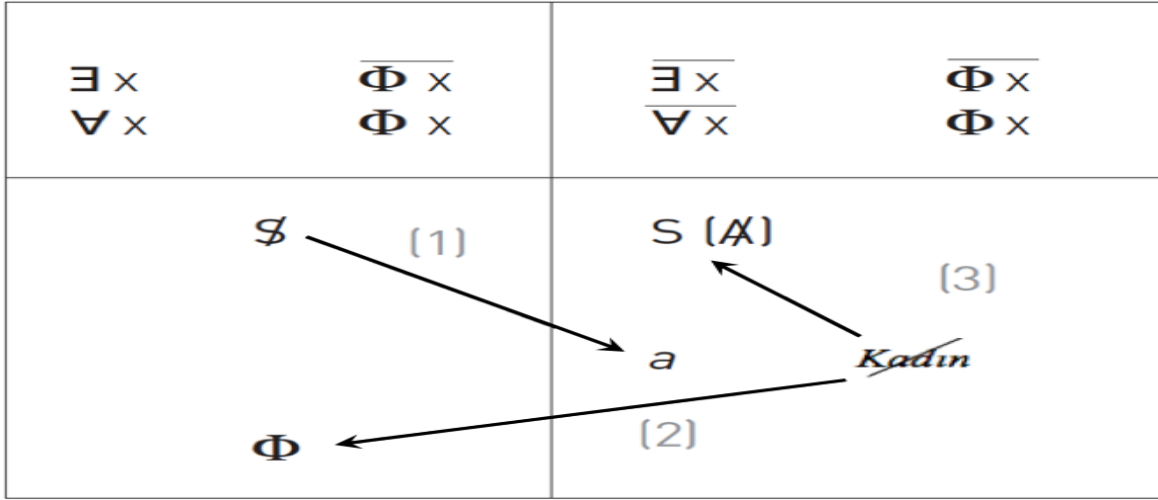
Psikanalitik kuram bağlamında cinsiyet ayrımı kişinin anatomisinden öte bir noktada değerlendirilmektedir. Freud'a göre kadın ve erkek arasındaki farklılık, cinsel dürtülerin gelişmesiyle ancak fallik dönemde ortaya çıkar. Bu döneme kadar çocuk henüz cinsiyet ayrımının farkında değildir (akt. Soler, 2000). Freud, öznenin cinsiyet konumunun Oedipus karmaşasında özdeşleştiği ebeveynin cinsiyetine göre belirlendiğini; babasıyla özdeşleştiği durumda erkeksi (maskülen), annesiyle özdeşleştiği durumda ise kadınsı (feminen) konumu üstlendiğini ileri sürmektedir (Evans, 1996). Dolayısıyla Freud'a göre cinsiyetlenme özdeşleşme yoluyla olmaktadır. Diğer taraftan, Lacan'a göre Oedipus karmaşası her zaman Baba'nın-Adı ile özdeşleşmeyi içerir; bu nedenle özdeşleşme cinsiyetlenmeyi açıklamada yeterli değildir (Evans, 1996). Lacan, cinsiyetlenme konusunu büyüme dönemlerindeki gelişmelerden ziyade *jouissance*¹ (zevk) ve dil ile ilişkili olarak ele almış; onun teorisiyle birlikte anatomiye atfedilen önem azalmıştır. Anatomi önemli olsa da hikâyenin tümü burada gizli değildir (Morel, 2011).

Lacan'a göre cinsiyetlenme konumunu belirleyen, özdeşleşmeden ziyade öznenin fallusa² göre aldığı konumdur. Kastrasyonu penisin varlığı ya da yokluğu ile ilişkilendiren Freud'dan farklı olarak, Lacan kastrasyonu kişinin ilk Büyük Başka'sı (genellikle anne) ile olan yapışık ilişkisinden aldığı *jouissance*'ının bir kısmından feragat etmesi ve eksiği tanımasını içeren simgesel bir süreç olarak tanımlamaktadır (Lacan, 2006). Cinsiyetlenmeyi "Encore" isimli XX. seminerinde sembolik mantıktan aldığı formüllerle açıklamaya çalışan Lacan, kadın ve erkek konumunu bir diyagram ile gösterme yoluna gitmiştir (bkz. Şekil 1) (Monribot, 2013). Lacan'a göre özne, cinsiyetlenmiş öznedir. "Kadın" ve "erkek" gösterenleri, biyolojik cinsiyetin değil öznenin simgeseldeki konumunun gösterenleridir (Lacan, 1972-73).

Lacan'incinsiyetlenme diyagramının sol sütunu "erkek" konumunu, sağ sütunu ise "kadın" konumunu göstermektedir. Üst satırdaki formüller öznenin fallik işleve göre konumunu tanımlamaktadır. Alt satır ise her cinsiyet konumu için *jouissance*'ın nasıl düzenlendiğini anlatmaktadır. Kadın ve erkek sütunlarının birbirinden ayrılması bu iki konum arası doğrudan bir ilişki olamayacağını göstermektedir. Cinsel ilişkide ortaya çıkan zevk ortaklaşa yaşanan tek bir zevk değil, kişilerin eş zamanlı ayrı zevkleri olarak değerlendirilmektedir. İki sütun arasında giden oklar ise ancak fantazi aracılığıyla "inşa edilebilecek" olan bir ilişkiyi tarif etmektedir. Cinsiyetlenme formülleri en nihayetinde kadın ve erkek arasındaki farkı ve cinsel ilişkinin ruhsal yapı seviyesinde yazılmasının imkânsızlığını gösterir (Monribot, 2013).

¹ Lacan dış dünyadan uzak, kendi içine kapanan ve acı veren zevki tanımlamak için "*jouissance*" terimini kullanmaktadır.

² Lacan, fallusu Başka'nın arzusunun göstereni ya da *jouissance*'ın göstereni olarak tanımlamaktadır (Evans, 1996).

Şekil 1. Lacan'ın Cinsiyetlenme Diyagramı

Diyagramda erkeksi konumu tarif eden formüller, erkeğin tam (“all”) olarak kastrasyona dahil olduğunu göstermektedir. Bu genelleme, Freud’un *Totem ve Tabu*’sunda kastrasyonun istisnası olarak bahsedilen ilksel (*primordial*) baba ile mümkün olmaktadır. Fallusun (Phi/ Φ) erkeksi konuma yerleştirilmiş olması bakımından bu konumda bulunan her öge simgesel olarak gösterilebilir durumdadır. Diğer taraftan kadınsı konum, özne olmasının gerekliliği olarak kastrasyona tabi olsa da tam olarak (“not-all”) tabi değildir (Soler, 1996; Riggs, 2018). Kadınsı konumun kastrasyonun dışında kalan, simgeselde gösterime tabi tutulamayan, “~~Kadın~~” ile belirtilen bir parçası vardır. Bu, dilin dışında kalan, kadınsı olandır ve “Başka cinsiyet” (“*Othersex*”) olarak ifade edilmektedir. Diğer taraftan, bölünmüş özne/bilinçdışının öznesinin ($\S$) erkeksi konuma yerleştirilmiş olması bakımından kadınsı konumun da kastrasyonadâhil olan kısmının erkeksi konumda bir yer işgal ettiği görülmektedir (Monribot, 2013). Lacan’a göre, “erkek kastre edilmiş olandır” ve erkeksi konumdaki herkes için bu formül geçerlidir. Kadınsı konum için ise bir genelleme yapmak mümkün değildir ve bu durum hiçbir kadının birbirinin aynı olmadığı şeklinde değerlendirilmektedir. Freud’un kadına dair “Kadın nedir?” ve “Bir kadın ne ister?” gibi soruları, onun kadının ne olduğunu anlayamayışından değil, kadının tam da bu belirsizliğinden, gösterenden yoksun ve sınırlanmamış oluşundan gelmektedir (Soler, 1996).

Kadınsı ve erkeksi konum, fallus ile iki farklı konumlanmanın mümkün olduğunu göstermektedir (Morel, 2000). Erkeksi konum kastrasyona tamamen dâhil olması nedeniyle yalnızca dilin sınırlarındaki fallik *jouissance*’a erişebilir. Kadınsı konum ise dil sınırının ötesine geçme imkânına sahip olduğu için hem fallik *jouissance*’a hem de dilin ötesindeki bir

jouissance'a erişim sağlamaktadır. (Soler, 2000). Lacan'a göre özne bir eksikliğin üzerine kurulmuştur; bu nedenle tamamen tatmin olması mümkün değildir. Özne, eksikliğin ve arzunun devamlılığının gereği olarak hep daha fazlasının olduğu hissine sahiptir. Fallik *jouissance* bu tatminsizliğin yarattığı hayal kırıklığıyla tanımlanmaktadır. Salt erkeksi konumdan deneyimlenebilmesi bakımından değil, Başka'yı nesne a'ya dönüştürmesi ve nesnenin arzuyu tatmin edeceği yanılması yaratması bakımından fallik *jouissance* cinsiyetlenme diyagramında erkeksi konuma yerleştirilir (Homer, 2013). Fallik *jouissance* "S" ve "a" arasındaki okla gösterilmekte, bu gösterim ayrıca Lacan'ın daha önce formüle ettiği temel fantazi formülünü oluşturmaktadır: $S \diagdown a$. Burada bir diğer önemli nokta "kadın" a ("Kadın") herhangi bir okla erişimin olmamasıdır; erkeksi konumdan erişilen, nesne a olarak kadının bedeninin parçalarıdır (Monribot, 2013).

Diğer taraftan Lacan dilin ötesinde olan ve bu bakımdan dil aracılığıyla doğrudan tarifi de mümkün olmayan, yalnızca kadınsı konumdan deneyimlenebilen bir *jouissance* türü daha ortaya koymaktadır: Kadınsı ya da Başka *jouissance*. "Başka'nın elimizden aldığı *jouissance*", "Başka olarak *jouissance*'ımız" ya da "Başka'dan alınan *jouissance*" (Fink, 2002) gibi ifadelerle tarif edilen Başka *jouissance*, dilin ve öznenin ötesinde olması dolayısıyla bilinçdışının da dışındadır (Soler, 2002). Başka *jouissance* diyagramda "S(A)" ile gösterilmektedir (Monribot, 2013). Bastırma, dile giriş ile gerçekleşir (Lacan, 1972-73); kadınsılık ve Başka *jouissance* bastırma öncesi alana, gerçeğe, bedene/tene dairdir; kadınsı, nesnesizdir (Lesourd, 2018). Öte yandan kadının kastrasyona dâhil olması nedeniyle [2] numaralı ok ile gösterildiği üzere fallik *jouissance*'a da erişimi olmaktadır (Monribot, 2013).

Lacan'a göre cinsel ilişki, cinsiyet konumlarının ortaya çıkmasının kaynağı olan fallus etrafında evrilir (Lacan, 2006). Lacan'ın "Cinsel ilişki yoktur." sözü de bir eylem olarak cinsel birleşmenin olmadığı değil, iki konum arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığı anlamına gelmektedir. Zira erkeksi ve kadınsı konum birbirinin tamamlayıcısı ya da simetriği olan konumlar değildir (Homer, 2013). Lacan bu bağlamda hayvanlar arasında gerçekleşen ve içgüdüye dayanan cinsel ilişkinin insanlar arasında aynı şekilde gerçekleşmesinin mümkün olmadığını öne sürmektedir. İnsanlarda cinsel ilişki fallus, kastrasyon ve arzunun ilk sebebi olan nesne (nesne a) tarafından yapılandırılır. Her öznenin en temel partneri içinde bulunduğu ilişkide karşıdaki başka değil, bilinçdışındaki Başka'dır (Ragland, 2012). Öznenin fallusa göre aldığı konum, Başka ile nasıl ilişkilendiğini ve cinsiyetlenmeyi belirlerken hangi yapı (öznel konum) içerisinde değerlendirileceğinin de temelini oluşturmaktadır.

Öznenin Kurulumu ve Histeri Nevrozu

Bu bölümde öncelikle Lacanyen psikanalitik kuram bağlamında öznenin kurulumu ve histeri nevrozu ele alınacak, daha sonra histeri ve kadınsı konum benzerlikleri ve farklılıkları açısından tartışılacaktır.

Lacan'a göre hayatının ilk aşamasında kendisini annesinin bir uzantısı olarak deneyimleyen bebeğin kendisinin annesinden ayrı bir birey olduğunun ayırımına varabilmesi ayna evresi aracılığıyla olmaktadır. Ayna evresi spekülör imge ile özdeşleşme sonucunda egonun oluşumunu gösterir. Aynadaki imge ile özdeşleşme, imgesel özdeşleşme olarak adlandırılmakta; bu özdeşleşme sonucunda gelecekte özneye tekrar bir bütün olma vaadi sunma işlevi görecektir olan ideal ego oluşmaktadır. Ayna evresi, egonun bir yanlış anlaşılma ürünü olduğunu ve öznenin aynada gördüğü imgeyle özdeşleşerek kendine yabancılaştığını göstermektedir (Evans, 1996). Lacan, özne olabilmenin tek yolunun kişinin varlığın bir kısmından vazgeçerek kendine yabancılaşmasından geçtiğini söyler; bu şekilde, öznenin Başka ile ilişkisi bir boşluk üzerinden doğmaktadır (2013). Bir diğer önemli adım olan ayrışma ise öznenin içinden doğduğu boşluk/eksik ile Başka'nın eksikliğinin örtüşmesi sonucunda gerçekleşmektedir. Başka'nın eksikliği onun söylemindeki çelişkiler ve boşluklarla kendini göstermekte ve öznenin şu soruyu sormasına yol açmaktadır: "Bana böyle diyor ama ne demek istiyor?" (Lacan, 2013). Lacan'a göre arzu işte bu sorgulamadan doğmakta ve nevroitik yapı, özne için bir varoluş sorusu olarak ortaya çıkmaktadır: "Oluş olarak neyim?" (Lacan, 2006). Özne, Başka'nın arzusu üzerinden bu sorulara cevap aramaktadır. Ancak Başka da tanımı gereği eksik olduğu için bu soruların cevabını bilmemektedir (Soler, 1996). Kısaca, yabancılaşma evresi, anne ile temastan alınan zevke babanın "Hayır" demesi ve anne-çocuk arasındaki ilişkiye bir yasak getirmesi ile Baba-nın-Hayır'ı aracılığıyla çocuğun dile girerek dilde kendine yabancılaşmasını göstermektedir. Ayrışma evresi ise annenin arzusunun Baba-nın-Adı tarafından gösterilmesi (sembolize edilmesi) sonucunda çocuğun anneden arzu düzeyinde ayrışmasını anlatmaktadır. Annenin arzusunun simgeselleşmesi, çocuğun, annenin tek doyum kaynağının kendisi olmadığını, başka şeyleri de arzuladığını anlamasına ve kendi arzularını üretebilmesine imkân sağlar (Fink, 1997). Kısaca, yabancılaşma evresi, anne ile temastan alınan zevke babanın "Hayır" demesi ve anne-çocuk arasındaki ilişkiye bir yasak getirmesi ile Baba-nın-Hayır'ı aracılığıyla çocuğun dile girerek dilde kendine yabancılaşmasını göstermektedir. Ayrışma evresi ise annenin arzusunun Baba-nın-Adı tarafından gösterilmesi (sembolize edilmesi) sonucunda çocuğun anneden arzu düzeyinde ayrışmasını anlatmaktadır. Annenin arzusunun simgeselleşmesi, çocuğun,

annenin tek doyum kaynağının kendisi olmadığını, başka şeyleri de arzuladığını anlamasına ve kendi arzularını üretebilmesine imkân sağlar (Fink, 1997).

Lacan üç temel klinik yapıyı nevrotik, pervert ve psikotik olarak tanımlamaktadır. Psikotiğin yabancılaşma evresi öncesinde kaldığını, pervert öznenin yalnızca yabancılaşma evresini tamamladığını, nevrotik öznenin ise hem yabancılaşma hem de ayrışma evrelerinden geçtiğini söylemektedir (Fink, 1997). Yapılar arası temel fark öznenin simgelele geçerken tabi olduğu kastrasyon sonucunda oluşan temel kayıp ile ilişkilenmesinde kendisini göstermektedir. Öznenin kurulumunun bir kayba bağlı olması nedeniyle “normal” olarak nitelenebilecek bir yapı yoktur. Her birey bir daha yeri doldurulamayacak olan kaybın travmasıyla karşı karşıya kalmaktadır. Diğer taraftan bu kayıpla baş etme yöntemi olarak her yapıda farklı bir temel savunma mekanizması ortaya çıkmaktadır. Bu kayıpla nevrotik, bastırma (*repression*) yoluyla, pervert, inkâr (*disavowal*) mekanizmasını kullanarak baş etmekte; psikotik ise hesaptan düşme (*foreclosure*) savunma mekanizmasını kullanmaktadır (Gessert, 2014).

Öznenin kurulumunu sağlayan kaybı Lacan arzusunun kaybolan nesnesi (nesne a) bağlamında değerlendirmektedir. Nesne kaybı, çocuğun ilk büyük Başka’sı olan anneden ayrışması ile ilişkilidir. Öznenin anneden ayrışma aşamasında hissettiği eksikle baş etme stratejisine göre de nevrotik yapı içerisindeki konumu belirlenir. Nevrozun iki temel kategorisinden biri olan histerik yapıda özne, ayrışmanın getirdiği kaygıyla Başka’nın eksikliğini dolduracak olan nesneye dönüşmeyi arzularak; obsesif yapıda ise eksikliğin Başka’dan geldiğini, Başka’nın eksik olduğunu ve kendi eksikliğini reddederek baş etmektedir (Gessert, 2014).

Histerik özne Başka’nın arzusuna odaklanarak onun ne arzuladığı üzerinden varlığını sorgular. Yapısal olarak Başka ile bağlanmıştır ve varlığını Başka’nın eksikliğinde bulmaya çalışır. Histeride bir gösteren bastırıldığında bedende ya da Başka üzerinden geri dönmektedir. Bu nedenle histeride somatizasyonlar sık görülmekte; “Bunu neden yapıyorum?” sorusu yerine “Neden bunu yapıyor ve ben bunu neden yapıyorum?” sorusu ile Başka üzerinden sorgulama ortaya çıkmaktadır. Eksikliğini Başka’yı kullanarak telafi etmeye çalışması histeriğin bilinçdışı stratejisidir. Bu nedenle “eğer beni terk ederse var olamam” cümlesi histeriklerin ilişkileri hakkında sıklıkla kullandıkları bir cümledir. Histerik özne gösterenden yoksun oluşunu Başka’nın arzusunun nesnesi olarak telafi etmeye çalışır (Soler, 1996). Histeriğin Başka’nın arzusunun üzerinden var olmaya çalışmasının çoğu zaman kendinden feragat etme görünümü aldığı, Başka’yı memnun edeceğini düşündüğü şey yolunda gönüllü bir şekilde kendini kurban ettiği ifade edilmektedir (Dor, 2013). Dor, histeriğin kendisini adadığı bu ayrıcalıklı Başka’yı seçerken -genelde söylendiği üzere-

babasına benzeyen arayışında değil, babasına dair imgesel eksikliklerini giderecek olan “eksiksiz baba” arayışında olduğunu söylemektedir (2013).

Lacan’a göre kastrasyon sonucunda oluşan eksik, asla doldurulamayacak olan bir eksiktir. Arzu her zaman başka bir arzuya götürür, histerikte bu belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Arzuyu tatmin edecek uygun bir nesne hiçbir zaman bulunamaz ki bu da arzunun devinimini sağlar. Histerik, arzusunu tatminsiz kalarak ve Başka’yı tatminsiz bırakarak sürdürmektedir (Soler, 1996). Histerik, kurduğu ilişkide nesne konumunu alır ve nesne olarak elden kayıp gider, yakalanamaz (Lacan, 2006). Bu yok olmanın net bir sonucu vardır: Partnerindeki eksiğin ortaya çıkması (Soler, 1996). Partnerini eksik bırakmak, onun Başka’yı arzulayan konumda tutmak için başvurduğu yoldur (Fink, 1997); histerik, bu şekilde kendi varlığını garanti altına almaktadır. Histeriğin arzuyu tatminsiz bırakması, buna ek olarak, Başka’nın *jouissance*’ının nesnesi olmama yönünde kullandığı bir stratejidir (Soler, 1996). Zira *jouissance* nesnesi olmak nevrotik özne için yok olmak demektir. Histeriğin arzusu *jouissance* nesnesi değil arzu nesnesi olmakla ilgilidir (Gessert, 2014). Bu nedenle histerik yapıdaki kişinin cinsel ilişki esnasında ya partnerini başka birisi gibi hayal ettiği ya da kendisinin başka birisi olduğu hayalini kurduğu, fiziksel olarak orada olsa da öznel olarak orada olmadığı ifade edilmektedir (Soler, 1996).

Histerik yapıdaki kişilerin çocukluklarında annesi tarafından yeterince sevilmemeye dair yasin kalıntılarını taşıdıkları söylenmektedir. Annesinin arzusunu tatmin edebilecek olan ideal arzu nesnesi -fallus- olamadığını hisseden histerik için, bu durum kimliğini belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Histeriğin kimliğinde taşıdığı bu yas ve ideal arzu nesnesi olabilme özlemi arzusunun ekonomisini şekillendirir. Bu bağlamda histerik öznenin, Başka’nın ideal arzu nesnesi/fallusu ile özdeşleştiği, imgesel özdeşleşme kurabildiği her fırsatta histeriğin fallik narsisizminin ortaya çıktığı söylenmektedir. Fallik narsisizm, cinsiyet farkı ile ilişkili olması bakımından eksik ile yüzleşmemek üzere ortaya çıkar. Histerik, eksiğiyle yüzleşmemek için başkalarının bakışı altında ideal arzu nesnesi olabildiğine dair bir “gösteri” sergiler. Burada da yine kendi arzusundan daha ön planda olan fallus ile imgesel özdeşleşme kurmak ve Başka’nın arzulamasını sağlamaktır. İdeal arzu nesnesi olabilmeye, beğenilmeye dair öznel fantazilerini ise objektif güzellik kriterleri değil, öznenin başkalarını nasıl memnun etmeyi istediği ya da memnun edebileceğine dair düşüncesi şekillendirir (Dor, 2013).

Histeri ve Kadınsılık

Histerik yapının çoğunlukla kadınlarda görülmesi nedeniyle Lacan, feminen konum ve histerik konumu karşılaştırma gereksinimi duymuştur. XX. seminerinde, “Başka cinsiyet” ile karşılaşmaktan kaçınması bakımından histerinin erkeksi konumda, bir diğer ifadeyle fallus

ve bilinçdışının bulunduğu tarafta kaldığını ifade etmiştir. Histerik, kadın konumunun dışında kalması ve “kadın”ı iskalaması bakımından Lacan’a göre “cinsiyet-dışı”dır (“*outside-of-sex*”). Daha da ötesi histeriğin aşk ilişkisinde “erkeği oynadığı” (“*faill’homme*”) söylenmektedir (akt. Monribot, 2013). Peki, bu durumda histeride kadınsılığa ne olmaktadır?

Lacan, histeriğin kendi kadınsılığının yaratacağı karmaşadan kaçınmak için çeşitli stratejilere başvurduğunu ifade etmektedir. Örneğin histeriğin ilişkide “erkeği oynadığını” ya da aşk ilişkisine başka bir kadını dâhil ederek bu kadından “kadınsılığa”/Başka cinsiyete dair bilgi beklediğini, kendisi kadın konumunda olmadan kadınlık hakkında bilgiye ulaşmaya çalıştığını söylemektedir. Başka kadındaki kadınsılık ile ilgilenen histerik, bu yolla kadınsılığın kendisinde yaratacağı karmaşadan kurtulmaya çalışmaktadır. Ancak bu stratejiler onun kadınsılığın belirsizliği ile karşılaşmasını engelleyememektedir. Gerçek kadınsı konum ise tam aksine ne kadar karmaşa yaratsa da “Başka cinsiyet” konumundan kaçınmamaktadır. Bu bakımdan histerik konum ve kadınsı konum arasında bir karşıtlık bulunmaktadır. Diğer taraftan Lacan histeriğin cinsiyetlenmiş bir özne olarak hâlâ kadınsı konumda olduğunu ifade etmektedir. Erkekle özdeşleşim kurarak erkeksi tarafta yer alırken ayrıca kadınsı konumla ilişkisinde kendi kadınsılığına dair bilgi almaya çalışmaktadır. Histerik, Başka kadını, idealleştirdiği bir kadın olarak aynadaki bir imgeye indirger ve bu imgeyle özdeşleşerek kendi kadınsılığına dair bilgi edinmeyi umar. Ancak bu, imgesel bir çözüm yolu olması nedeniyle histeriği amacına ulaştırmaz (Monribot, 2013).

Freud’un vaka çalışmalarından biri olan Dora vakası, histeriğin bu stratejisine örnek teşkil etmektedir (Monribot, 2013). Bu vaka Freud’un oldukça ayrıntılı olarak ele aldığı bir vakadır; ancak bu makalede histerik konumun kadınsılık ile ilgili stratejisi çerçevesinde ele alınacaktır. Dora vakasında öne çıkan figürler, Freud’a öksürük, ses yitimi ve depresyon semptomu ile gelen Dora, Dora’nın babası ve onun metresi Bayan K. ve eşi Bay K.’dir. Vaka çalışmasında Dora’nın babasının Bayan K. ile ilişkisi, ayrıca Dora’nın da Bay K. ile ilişkisi vurgulanmaktadır (Freud, 1998). Lacan, Dora vakasını, bu ilişkilerin ele alınması ve histerinin temel sorusunu ortaya çıkarması bakımından önemli bulmaktadır (Lacan, 1955-56). Histeri ve kadınsı konumun kıyaslanması bakımından öne çıkan olay ise şudur: Freud, Dora’nın bir gezi esnasında gittiği bir müzede Raffaello’nun Sistin Meryem’i tablosu karşısında iki saat geçirdiğini anlatır (1998). Lacan’a göre Dora’nın bu tablodan bu kadar etkilenmesinin sebebi imgesel narsisizm aracılığıyla kadınlığının arayışında olmasıdır. Dora, imgesel üzerinden kadınsı özdeşleşme kurmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan, Dora, babasının metresi olan Bayan K.’ya farklı bir strateji ile yaklaşmaktadır. Bayan K., Dora için babası tarafından arzulanan ve arzulayan “Başka kadın” konumundadır; ancak onun bu konumu Dora için kadınsı özdeşleşme işlevini taşımamaktadır. Dora, Bayan K. aracılığıyla

vücut bulan bir nesnenin arayışındadır. Dora, babası, Bay ve Bayan K. arasındaki entrikalı ilişkilerde Bayan K., Dora için kadınsı *jouissance* bilgisine ulaşmak bakımından merkezi bir rol oynamaktadır. Dora tarafından histerikçe çevrilen entrikada, Lacan, burada Dora'nın erkek rolü oynadığını göstermektedir (Monribot, 2013). Lacan'a göre Dora kadın olmak istememekte, kadın bilgisine ulaşmak istemektedir. "Başka kadın"a vücut kazandıran Bayan K. karşısında Dora'nın histerik tarafı aktive olmakta ve bu olayda Dora erkek konumunda, cinsiyetlenme diyagramının sol tarafında konumlanmaktadır. Diğer taraftan yine "Başka kadın" olan Meryem'e bakarken Dora'nın kadınsı tarafı ön plana çıkmakta, kadın bilgisinden ziyade kadınsı varlığına ulaşmaya, bir diğer ifadeyle diyagramın sağ tarafına ulaşmanın bir yolunu bulmaya çalışmaktadır (Monribot, 2013).

Ancak buradaki sorun, resme bakarak narsistik (imgeyle ilişkili) bir yol izlemenin kadınsı olana ulaşmada başarıya ulaşma şansının olmamasıdır. Bu yol, imgesel özdeşleşmeyi içermektedir ve bu nedenle gerçeğe ait olan Kadınsı *jouissance* hakkında bir şey ifade etmez veya ona ulaşmayı sağlayamaz. Dora'nın kadınsı konumu deneyimlemesinin tek yolu kendi bedenidir, Lacan bununla ilgili olarak "...orada olabilmek için Başka (Kadın) olduğunuzu bilmenize gerek yoktur" demektedir (akt. Monribot, 2013); bir diğer ifadeyle kadınsılık bilgidenden değil bedenden geçmektedir. Lacan'a göre histerik, erkekle özdeşleşerek ilişkide erkek rolünü oynasa ve kadınsı konumdan kaçınmaya çalışsa da; varlığındaki kadınsılık, histerik öznenin peşini bırakmamaktadır. Histerik özne daima "Kadın mıyım, erkek miyim?" temel sorusu tarafından kışkırtılmaktadır (Monribot, 2013).

Vaka Örneği: C. Bey

Makalenin bu bölümünde C. Bey ile yürütülen psikoterapi süreci anlatılacak; C. Bey vakası, yapısal özellikleri ve cinsiyetlenme konusu ile bağlantılı olarak ele alınacaktır. C. Bey ile yaklaşık bir buçuk sene süren psikoterapi süreci psikanalitik yönelim ile süpervizyon altında yürütülmüştür. Kuramsal açıdan değerlendirmeler hem terapi sürecinde hem de güncel makalede Lacanyen psikanalitik kuram çerçevesinde yapılmıştır.

24 yaşında ve üniversite öğrencisi olan C. Bey, terapiye başvuru sebebini "cinsel tercih" olarak belirtmiştir. Yapılan ilk seansta da geliş sebebini "geyim ben, beni tanımayan bir insan yorum yapсын istedim" şeklinde tanımlamıştır. Eşcinsel olmakla ve ilişki kurmakla ilgili bilgisi olmadığını, yanlış bir şey yapmaktan ve insanların rahatsız olmasından korktuğunu söylemiştir. C. Bey ailesinden kimsenin kendisinin cinsel tercihini bilmediğini, arkadaşlarına da üniversitede ("çok geç") açılabilirdiğini belirtmiş; bu konuda nasıl davranması gerektiğini öğrenmek istediğini söylemiştir. C. Bey, ilkökul, ortaokul ve lise boyunca arkadaşlarının kendisine "top, ibne, kız" gibi sıfatlar taktığını anlatmıştır. Bu

hakaretlerin kesilmesini, lise ikinci sınıfta voleybol oynayıp insanların takdirini kazanmasına ve dış görünüşüyle uğraşıp “feminen olmak yerine erkek gibi olmasına” bağlamaktadır. Erkek gibi olmaktan da mutlu olduğunu ifade eden C. Bey, bir erkeğin kadın gibi davranmasının kendisinin de hoşuna gitmediğini, bu konuda önyargıları olduğunu dile getirmiştir. Cinsel tercihini kapatmaya ve kendisini engellemeye çalışmanın zor olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında, şimdiye kadar kısa süreli ilişkiler yaşamış olsa da cinselliğe yönelik bilgisinin olmadığını, nasıl ilişkiye gireceğini bilemediğini dile getirmiştir. Eşcinsel olmakla ilgili “önüme çıkmasındansa sivrilsin ucu” demiştir.

C. Bey’in ailesi annesi, babası ve kendinden altı yaş büyük olan abisinden oluşmaktadır. Aile ilişkilerini “tam bir aile olmadık, ailede sevgi gösterilmez” şeklinde tanımlamış, ailede dışlandığını hissettiğini, “tek” olduğunu söylemiştir. C. Bey, dedesinin oğullarını okutmayı tercih etmesi nedeniyle dayılarının okuyup doktor olduğunu, annesinin ise ekonomik sıkıntılardan dolayı liseden sonra okumadığını, ev hanımı olduğunu dile getirmiştir. Kendisini “anneci”, babasını da “hanımcı” olarak tanımlayan C. Bey, annesinin aktif bir insan olduğunu, ne olursa olsun kendisini haklı gösterdiğini, kendisinin de anne babasının kavgalarında annesinin tarafını tuttuğunu belirtmektedir. Babasının “hanımcı” olduğu için annesinin söylediğinin dışına çok çıkmadığını dile getiren C. Bey; bu durumun sebebinin “erkekler çok azgın, kadınlar bunu kullanarak reis oluyor” şeklinde açıklamıştır. Annesi ve babasının ilişkisi üzerinden kadın-erkek ilişkilerine dair “Erkekler salak düşünebiliyor, kütler; kadın daha yönlü bakıyor, erkek kendine çok şey katmıyor.” gibi ifadeleri olmuştur. Kadınsı özellikleri (düşünceli, duygusal, küt olmayan gibi) genellikle daha idealize bir konumda tuttuğu, erkeksi özellikleri ise görünüş bakımından övdüğü ancak ilişkisel açıdan (duygusuz, ağlamaz, küt gibi) beğenmediği ve küçümsediği görülmüştür. Abisine dedesinin isminin verildiğini söyleyen C. Bey, “yüksekte olan” anlamına gelen kendi ismini ise annesinin koyduğunu anlatmaktadır. C. Bey, annesinin abisinden sonra başka çocuk düşünmediğini, kendisine hamile olduğunu öğrendiğinde ise kız olmasını istediğini belirtmiştir. Küçükken annesinin kıyafetlerini ve ayakkabılarını giymeyi sevdiğini, “kızlar gibi” saçlarını uzatmak istediğini söylemiştir. Bu anlatımlarının C. Bey’in küçüklüğünden başlayan kadınsı konumla özdeşleşmesine işaret ettiği düşünülmektedir. C. Bey’in ruhsal yapılanmasında annesinin çocuğunun kız olmasına dair arzusu da etkili olmuş olabilir; zira çocuğun ailedeki yeri doğumundan hatta oluşumundan önce anne ve babanın arzusuna göre kurulmaya başlamaktadır (Dor, 2013). Her nevrotik özne için temel soru “Yaşayan bir oluş olarak neyim?” iken histerik özne ikinci temel sorusunu “Cinsel oluş olarak neyim?” şeklinde formüle etmektedir (Soler, 1996). Terapi sürecinde C. Bey’in cinsiyetine, kadınsı ve erkeksi

özelliklere ve kendi konumlanmasına dair sorgulamaları dikkat çekmektedir. Bu sorgulamaların histeriğin temel sorusu bağlamında ortaya çıktığı kabul edilebilir.

C. Bey'in, babasının ailesini genelde olumsuz ifadelerle anlattığı dikkat çekmektedir. Babasının kendi babasından babalık görmediğini, onun ailesiyle iyi anılarının çok az olduğunu dile getirmiş, baba tarafından akrabalarıyla ilgili genellikle olumsuz anılarından bahsetmiştir. Babasının ailesi için "zehirli sarmaşıklar" gibi ifadelerinin olduğu ancak bu ifadelerin daha çok annesinin kendisine söylediği ifadeler olduğu görülmüştür. Kendisi çocukken babasının annesini aldattığını söyleyen C. Bey, birçok kez annesiyle babasının kavgasını duyduğunu, büyüyünce ise aralarına girebileceğini fark ettiğini söylemiştir. Anne babasının kavgalarını takip ettiğini, onların kavgalarını dinlediğini, babasının annesini aldattığını öğrendiğini anlatmıştır. Cinsellik konularından konuşurken babasının telefonunda porno bulduğuna, bunları hava atmak için lisede arkadaşlarına gösterdiğine ilişkin anılarını getirmiştir. Babasının, abisi ve kendisinin önünde porno izlediğini düşündüğünü, çünkü önlerinde yayılıp rahatladığını anlatmıştır. Annesi ve babasının birlikte olduğu zamanlarda onları duyduğunu söyleyen C. Bey, pazar sabahlarını bu şekilde hatırladığını, kulağına pamuk tıkadığını, bir kez onları yaptıklarının yanlış olduğunu göstermek ve utandırmak için "çok iğrenç bir pozisyonda" yakaladığını anlatmıştır. C. Bey beşinci sınıfa gelene kadar babasının kendisini dudağından öptüğünü, bunu arkadaşlarının yanında da yapmasından utandığını ve istemediğini, ayrıca hala kucağına oturttuğunu anlatmaktadır. C. Bey'in terapi sürecinde erkeklerle ilişkilerinde karşısındaki kişinin niyetini sorguladığı görülmüş, babasıyla olan bedensel teması da anlamlandırmaya çalıştığı düşünülmüştür. Karşısındaki kişinin cinselliğe dair bir niyeti varsa ve kendisi bunun farkında değilse, bedensel temasın taciz sayılacağını söylemektedir. Bu bakımdan, C. Bey'in babasının ilgisinin bir babanın çocuğuna ilgisi mi yoksa sınırlarının aşıldığı bir durum mu olduğuna ilişkin çelişki yaşadığı düşünülmektedir. Yaşadığı bu çelişki, babası ve babasının ailesine dair olumsuz ifadeleri, anne ve babasının ilişkisine çok fazla dâhil olması göz önünde bulundurulduğunda özdeşleşim kuracağı sağlam bir baba figürü bulmakta zorlandığı ve babalık işlevinde aksamalar olduğu düşünülmektedir.

C. Bey annesinin hem kendisini hem de abisini dövdüğünü, ancak abisini sözünü dinlemediği için daha çok dövdüğünü ifade etmektedir. Annesinin abisiyle daha çok ilgilendiği için "senden özür diliyorum, seninle ilgilenemedik, sen tek başına yapıyorsun" dediğini belirtmiştir. Annesinin abisini okutabilmek için çok fazla fedakârlık yaptığını ve hep abisinin peşinde olduğunu söylemiştir. Abisini haylaz ancak annesinin ilgisini alan çocuk olarak; kendisini ise başarılı, uslu ve annesini üzmeyen çocuk olarak tarif etmektedir.

Derslerin kendisi için öneminden, başarılı olma isteğinden, başarılı olabilmek için yaptıklarından sıklıkla bahseden C. Bey için başarı konusunun hem annesinin okuyamamış

olması ve bunu ona yapılan bir haksızlık olarak değerlendirmesi hem de annesinin ağabeyine olan ilgisinin dersler aracılığıyla kendini göstermesiyle bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Annesinin okuyamamış olmasına ilişkin cümlesini aktarırken “tamam dayı sen oku demiş” (ağabey demek yerine) şeklinde sürçmesi, annesinin bu eksikliğini kendisininmiş gibi benimsemiş olduğu düşündürmektedir. Abisini hep annesinin ilgisini üzerinde tutan, onu peşinde koşturana; kendisinin ise ilgi göremeyen, “ideal olamayan, eksik çocuk” olarak tarif ettiği görülmektedir. Daha önce de söylendiği gibi, histerik yapıdaki kişi küçükken annesinin ideal arzu nesnesi olmamaya dair yasın kalıntılarını taşımaktadır (Dor, 1997). C. Bey, eşcinsel olması nedeniyle ailede “tek” kaldığını, kendisine nasıl olduğunu sormadıklarını söylerken anne ve babasının kendisine olan ilgisine işaret edildiğinde “acaba tek mi kalmak istiyorum” diye sorgulamaya başlamış, “kimseye ihtiyacım olmasın hatta onların bana ihtiyacı olsun istiyorum, bensiz eksik kalsınlar istiyorum” şeklinde arzusunu dile getirmiştir. Eş sesli olan “tek” göstereninin onun bilinçli olarak getirdiği yalnızlık vurgusundan ziyade “biricik olma” anlamını da taşıdığı dikkat çekmiştir. Ailesiyle ilişkisinde onların eksikliğini tamamlayacak olan nesne olmayı arzuladığı ve kendisi olmadığında eksik kalmalarına dair arzusu ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan, C. Bey’in kendisini Başka’nın eksikliğinde var ettiği söylenebilir (Gessert, 2014). C. Bey, insanlara eşcinsel olduğunu söyleyince şaşkınlıklarının da hoşuna gittiğini; bu yolla onlara sıradan olmadığını gösterdiğini ifade etmektedir. Sıradan olmama arzusunun da tek olma arzusu ile paralel olduğu ve eşcinsel olmakla bağlantılı bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir.

İlk kez sekizinci sınıfta âşık olduğunu ifade eden C. Bey, o dönemleri dinsel sorgulamalarla ve çok korkarak geçirdiğini belirtmektedir. O dönem içinde bir kez Allah’a küfrettiğini ve çok büyük bir günah işlediğini düşünerek kendini dine verdiğini anlatmıştır. Sekizinci sınıftayken erkeklere ilgi duymaya başladığını, o dönemler ilk aşkı olarak tanımladığı A. isimli bir sınıf arkadaşı olduğunu ifade etmiştir. A.’nın kendisini kucağına oturttüğünü, vücudunu okşadığını ve iri bir çocuk olduğu için arkadaşlarının zorbalığından da koruduğu dile getirmiştir. O dönemlerde dinsel dürtülerle internette eşcinsellikle ilgili araştırmalar yaptığını, eşcinsellerin cezalandırılacağına dair yazılar okuduğunu, A. ile yaşadığının çok yanlış olduğunu düşünerek ondan uzaklaşmaya çalıştığını anlatmıştır.

C. Bey ortaokulda bir dönem televizyon dizisindeki bir karakterin kendi babası olduğuna dair hayal kurduğunu söylemiştir. Bu karakteri çok yakışıklı bulduğunu, onun posterini odasına astığını, hayallerinde onunla tartışıp barıştıklarını, onun kendisine sevgi gösterdiğini anlatmıştır. Bu durumun kendi babasından memnun olmamasından kaynaklandığını ifade eden C. Bey, o dönem annesi kızana kadar ebeveynlerine “anne, baba” diye seslenmediğini dile getirmektedir. Bu hikâyenin sonunun da içinden Allah’a küfretmesi

ile geldiğini anlatmıştır. Hayali karakterle olan durumun da bir hata olduğunu düşünmektedir. Bu anlatılarda C. Bey'in, hem kendisini koruyup kollayacak hem de yakın ilişki kuracağı bir baba figürü arayışında olduğu görülmektedir. Bunu ya okuldaki arkadaşı vasıtasıyla yaşamakta ya da hayalinde bir karakter yaratmakta; ancak sonrasında yoğun suçluluk hisleri ortaya çıkmaktadır. C. Bey'in "olmaması gereken bir şeyi" yaptığında, yasak olanı arzuladığında suçluluk hissettiği görülmektedir. Suçluluk duygularının yasanın içinde ve nevrotik yapıda oluşuna işaret ettiği söylenebilir (Dor, 1997). C. Bey'in suçluluk duyguları dinsel konularda ortaya çıkmakta, dualar okuyarak suçluluğunu telafi etmeye çalışmaktadır. Bu noktada yaygın kullanılan "dini" kelimesini kullanmak yerine "cinsel" kelimesine ses olarak yakın olan "dinsel" kelimesini birçok kez kullanması dikkat çekmiştir. Babası ile benzerlik kurduğu hayali karaktere karşı hislerinden kaynaklanan suçluluğunu, öz evlat olmadığına dair düşünceler aracılığıyla kendisini ailesinden uzaklaştırarak rahatlatmaya çalışmaktadır. C. Bey, daha sonra ele alınacak olan M. Bey ile ilişkisini anlatırken de babasıyla ilişkisinde hissettiği eksiklikleri gündeme getirmiştir. Daha önce bahsedildiği üzere, histerik özne babasındaki imgesel eksiklikleri partneri ile gidermeye çalışmakta, "eksiksiz baba" aramaktadır (Dor, 1997). C. Bey'in de partner seçiminin "eksiksiz baba" arayışı ile şekillendiği söylenebilir.

Kendisinin arkadaşlarına göre daha geç ergenliğe girdiğini, lise zamanlarında çocuk gibi olduğunu söyleyen C. Bey, ilk sevgilisinin üniversiteye geldiğinde internet sitesi üzerinden tanıştığı T. olduğunu anlatmaktadır. Onunla 3-4 ay görüştiklerini ancak T. kendisinden daha feminen olduğu için ona ilgisini kaybettiğini ifade etmektedir. T.'nin feminen olduğunu hissettiğinde tikslenme seviyesine geldiğinden; sevgili olduklarında da ona "bende bir şey yok" dediğinden bahsetmektedir. Benzer durumu birkaç kişiyle daha yaşadığını, onlarla da bir süre görüştüğünden sonra bir şeylerin gözüne batmaya başladığını ifade etmektedir. Ne yaşadığını tam olarak tanımlayamasa da örneğin bazı el hareketleri feminen geldiği için rahatsız olduğunu söylemektedir. C. Bey'in kadınsı ve talepkâr erkekler karşısında kendi eksikliğine vurgu yaptığı ve tarif edemediği bir rahatsızlık yaşadığı görülmektedir. Dor, histerik erkek için, kadının arzulayan ve arzulanan olması nedeniyle yüceltilmiş bir konumda olduğunu belirtmektedir (1997). Kadının kendisine yönelik talebini erkekliğini kanıtlamasına dair bir meydan okuma olarak gören histerik, cinsellik alanında kadınla doğrudan bir yüzleşmeden kaçınmaktadır. Bu bakımdan eşcinsellik, kadını belli bir mesafede tutma işlevi gören bir kamuflaj olarak değerlendirilmektedir (Dor, 1997). C. Bey'in de feminen olarak nitelendirdiği kişilerle olduğunda kendi eksikliğiyle yüzleştiği ve erkekliğini göstermesi için bir meydan okuma algılayarak "bende bir şey yok" dediği düşünülmektedir.

C. Bey terapi süreci devam ederken yine internet sitesi üzerinden tanıştığı ve 3-4 ay boyunca ilişki yaşadıklarını söylediği M. Bey'den sıklıkla bahsetmiştir. M. Bey'in erkeksi olmasının kendisini etkilediğini söyleyen C. Bey, ona annesinin annelik yapamadığını, onun acılarını sarmak istediğini dile getirmiştir. M. Bey'e birçok kez kendisi hakkında ne düşündüğünü sorduğunu ya da ilişkinin yürümeyeceğini düşünürse kendisine söylemesini istediğini, ilişkileri bitirse çok acı çekeceğini düşündüğünü ifade etmiştir. M. Bey'in kendisini "miniğim, canım, ciğerim" diye sevmesinin, onun omzunda uyumanın, saçını okşamasının çok hoşuna gittiğini, hayatı boyunca bunu dilediğini anlatmıştır. C. Bey, M. Bey'le uyuduğu anların annesiyle uyuduğu, hayatının en huzurlu anlarına benzediğini söylemiş; onun kendisindeki yerini "gözümün içine bakınca değerli bir şey bulmak gibi hissettim" şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca M. Bey'in tıp okumasının kendisinde hayranlık uyandırdığını annesinin de kendisinin tıp okumasını istemesiyle bağlantılı olarak anlatmıştır. C. Bey'in M. Bey ile ilişkisinde hissettikleri ve onun özellikleri ile ilgili ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda, bu ilişkinin kendisi için annesiyle ikili ilişkisine dönmeye, bir zamanlar kaybetmiş olduğu ve tekrar bulmaya (refind) çalıştığı nesneye (nesne a) ilişkin olduğu düşünülmektedir. M. Bey'in, C. Bey için aynada görmek istediği imgeyi temsil ettiği söylenebilir. Bu imgeyle kurduğu ilişki, nevrotik eşcinsellikte arzunun narsistik yapısını (aynada gördüğü imge ile özdeşleşme) göstermektedir (Samuels, 2000). Histerik özne, imgesel özdeşleşme aracılığıyla cinsiyetlenme aşamasında hissettiği eksikle yüzleşmekten kaçmaktadır (Dor, 1997). Bu bakımdan, C. Bey'in kadınsı kişilerden kaçışı ile benzer olarak erkeksi partner arayışının da kendi eksiğiyle yüzleşmemek üzere ortaya çıktığı kabul edilebilir.

Histerik özne, Başka ile ilişkisinde kendi arzusundan feragat etmekte, Başka'nın arzusuna göre şekillenmektedir (Soler, 1996). M. Bey'in kendisinden sıkılmamasını sağlamak için sevimli davrandığını ve onun istediği gibi biri olmaya çalıştığını söyleyen C. Bey, kendisini onun kuklası gibi hissettiğini anlatmaktadır. Birkaç ay görüştüktan sonra, M. Bey'in kendisine ilgisinin azalması sebebiyle onun kendisini aldatıp aldatmadığını araştırmaya başlamıştır. Tanıştıkları internet sitesinde sahte hesap açıp oradan onunla başka birisiymiş gibi sohbet ettiğini, sahte hesap üzerinden buluşmayı teklif edince M. Bey'in çıplak fotoğraflarını gönderdiğini ve kendisinden de çıplak fotoğraflarını istediğini ifade etmiştir. Bunun kendisini çok şaşırttığını, hem üzüldüğünü hem de bitirmek için bir sebep bulup rahatladığını çünkü onun ilişkiyi hak eden bir insan olmadığını gördüğünü dile getirmiştir. C. Bey'in karşı tarafın acılarını gördüğünde ona iyi gelmek istemesi ve onu memnun edecek şekilde davranması Başka'nın arzusuna göre şekillendiğini, onu tamamlayacak olan ideal nesne olabilmeyi arzuladığını göstermektedir. C. Bey, bunların karşılığında karşısındaki kişi tarafından değerinin bilinmediğini söylemekte, bir nevi histerik özne için ilişkide ortaya

çıkan mağdur konumunu almaktadır (Dor, 1997). Kendisini Başka'nın eksiğinde var etmesi nedeniyle ilişkinin bitmesine dair kaygılarının ortaya çıktığı ve sürekli bunu sorguladığı görülmektedir. Diğer taraftan, C. Bey, partnerleriyle sarılmak, öpüşmek ya da birlikte uyumaktan hoşlandığını ancak cinsellik yaşamaktan korktuğunu, ilişki kurmanın kendisi için daha önemli olduğunu söylemektedir. Cinsellik konusundan bahsederken insanların cinsel objesi olmak istemediğini vurgulamakta, kimseyle birlikte olmadığı için kendisini temiz olarak nitelendirmektedir. C. Bey bu şekilde hem kendisini hem de partnerini tatminsiz bırakmakta ve arzusunun devamlılığını sağlamaktadır (Soler, 1996). Cinsellik yaşamayarak Başka'nın *jouissance* nesnesi olmayı da reddetmektedir. C. Bey, histerik bir konumda Başka'nın *jouissance* nesnesi olmayı değil arzusunun sebebi olmayı istemektedir (Soler, 1996).

C. Bey, M. Bey ile ilişkilerinden bahsederken ilişkide hissettiği eksiklikler ile babasında hissettiği eksiklikler arasında bağlantı kurmuştur. Örneğin hem M. Bey'in hem de babasının doğum gününü unutmuş olmasını bir paralellik kurarak gündeme getirmiş; babasının da M. Bey gibi kendisini yeterince önemsemediğini düşündüğünü ifade etmiştir. Kurduğu bu bağlantıların ardından getirdiği bir rüyasının önemli olduğu düşünülmüştür. Rüyasında bir kızın bebeğe dönüşüp masanın altında bir mum yediğini, mumun bitip yalnızca ipinin kaldığını, o esnada orada bir not bulduğunu, o notta "...den (yazlık sitesinin ismi) C.'yi kendime alıcam" yazdığını anlatmıştır. Bu notu "C.'yi kendime gelin alıcam" şeklinde yorumlayan C. Bey'in rüyasındaki "mum" göstereninin fallik bir niteliğe sahip oluşu ve aynı zamanda İngilizcedeki "anne" anlamı dikkat çekmiştir. Daha önce ifade edildiği üzere, C. Bey anne ve babasının ilişkisi üzerinden kadınların cinselliği kullanarak erkeğe egemen olduğunu dile getirmektedir. Bu bakımdan cinsellik, kadının erkeği yönetebilmesiyle ilgili bir güç barındırmaktadır. C. Bey'in rüyasında bebeğin "mum"u yemesi, annesine dair bir gücü (kadınlığı) içine alması olarak değerlendirilebilir. Bununla paralel olarak "kendime gelin alıcam" yorumunun da, annesiyle özdeşleşip babasını, bir erkeği arzulayan konumu alışına işaret ettiği düşünülmektedir. Lacan, kadınsı konumda penise ilginin organ aracılığıyla arzusunun gösterenine işaret etmek üzere ortaya çıktığını söylemektedir (Monribot, 2013). Bu rüyadaki "ipi" kalan "mum" göstereninin de C. Bey'in arzusuna işaret ettiği düşünülmektedir.

"İmkânsız olana" (heteroseksüel erkeklere) yöneldiğini, olmayacak kişileri seçtiğini söyleyen C. Bey'in bu konuyu konuşurken kullandığı bazı ifadeler dikkat çekmiştir. Sinsi ("sin" İngilizcede "günah" anlamında) olmak, hata yapmak, insanları kesmek ve sabıkalı hissetmek, fail (İngilizce telaffuzu ile "başarısızlık" anlamında söylüyor, Türkçede fail "suçu işleyen kişi" anlamına geliyor) olmak ifadelerinin suça dair ifadeler olduğu görülmüştür. Bu ifadelerin suçluluğuna ilişkin gösterenler olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Seans saatini

karıştırdığını ve yanlış kapıyı çaldığını, bir tane daha faili (İngilizce telaffuzuyla) kaldıramayacağını anlatarak başladığı seansta da babasını gördüğü bir rüyasını getirmiştir. Rüyasında babasının (M. Bey ile gerçekte yaşadıkları gibi) başka birisiyle telefonda konuşurken şehvetle kendisinin omzundan öptüğünü, bundan tiksindiğini, bu rüyanın iğrenç olduğunu söylemiştir. Burada iğrenme duygusunun ortaya çıkması bastırılan bir arzuya işaret etmektedir. C. Bey, oldukça aktif olarak içinde bulunduğu bir yardım topluluğundan seanslarda babası ve cinselliğe dair konuların gündeme geldiği dönemlerde sıklıkla bahsetmiştir. Orada çocukların dilek haklarını gerçekleştirdiklerini anlatırken kendisinin dilek hakkının neye dair olabileceği sorusu gündeme gelmiş; bir seansta “bir istediğim gey olsun... dilek hakkımı yanlış yerde kullandım” cümleleri dikkat çekmiştir. Ayrıca biseksüel kişileri, bir seçim yapmadıkları için sapık olduklarını söyleyerek eleştirmiş, bir kişinin kadınla mı yoksa erkekle mi olmak istediğine karar vermesi gerektiğini dile getirmiştir. Rüyalarıyla da birlikte değerlendirildiğinde, C. Bey’in bu söylemlerinin babasına adrese olduğu düşünülmektedir. Babasının arzusunun kime yöneldiğini (kadına mı erkeğe mi) sorgulamakta; ilişkisinin etrafında döndüğü, yasak üzerinden kurulan fantazmı babasına işaret etmektedir.

Cinsiyetlenme diyagramında kadın (Kadın) konumundan, Başka *jouissance*'a [S(A)] ulaşmak için özne erkek konumuna ihtiyaç duymaktadır; çünkü sembolize edilemeyen “Başka cinsiyet” tarafı kendisinin de yabancı olduğu bir alandır. Diyagramda [2] ve [3] ile gösterilen oklar, kadının ancak erkek konumundan dolanarak Başka *jouissance*'a erişiminin mümkün olduğunu göstermektedir (Monribot, 2013). M. Bey ile ayrılımlarının ardından onun odasında asılı olan Frida Kahlo'nun “İki Frida” isimli tablosunu düşündüğünü söyleyen C. Bey, bu tablonun kendisinde uyandırdığı hisleri “damarları birbirine bağlı ikiz kadınlar, sanki herkesin gösterdiğinden farklı bir yüzü daha var ve bu kendinde gizli” olarak tanımlamış, onun evine gittiğinde uzun uzun o tabloya baktığını söylemiştir. C. Bey'in terapi sürecinin en başında söylediği “ilişkiye yönelik bilgim yok”, “önüme çıkmasındansa sivrilsin ucu” gibi ifadelerinin terapi süreci boyunca sorguladığı ve ulaşmak istediği arzulan ve arzulayan kadın konumu ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Lacan'ın Dora vakası yorumuna benzer olarak, C. Bey'in tablodaki Frida Kahlo figürü ile imgesel özdeşleşme kurarak imgesel narsisizm aracılığıyla kadın konumuna ulaşmaya çalıştığı düşünülmektedir. Yine Dora örneğinde olduğu gibi, C. Bey de ilişkisinde histerik bir strateji ile “maskülen erkekle” özdeşleşmekte ve erkeksi bir konum almaktadır. Erkeksi özdeşleşme aracılığıyla da arzulan ve arzulayan kadına dair bilgiye ulaşmaya çalışmaktadır. Ancak onun için de bu iki yol da işe yaramamakta ve histeriğin temel sorusuyla baş başa kalmaktadır: “Kadın mıyım? Erkek miyim?”

Sonuç

Histerik yapıdaki kişilerin kendi arzularını Başka üzerinden sorgulamaları nedeniyle yardım talep etmelerinin kolay olduğu söylenmektedir. Histerik özne terapisti kolayca bildiği varsayılan özne konumuna koyabilmekte, kendini terapistte cevabını orada bulacağını umduğu bir soru olarak sunmaktadır. Ancak burada terapist cevabı bildiği yanılmasına düşmemelidir. Zira histerik kendisini Başka'nın eksiğinde kurmaya çalışmaktadır; terapistten gelecek bir arzuyu anladığında eksiği muhafaza etmek üzere arzuyu tatminsiz bırakacağı için ona yöneltilen herhangi bir cevap işe yaramayacaktır (Soler, 1996). Histerik, soruları terapistte yönelterek onun çalışmasını beklemektedir; ancak süreç içerisinde olması gereken kendisi için çalışmaya ve sorular üretmeye başlamasıdır (Gessert, 2014). Dolayısıyla önemli olan ona bu cevabın nasıl iletileceğidir. Histeriğe sorulması gereken soru, onu "Başka benden ne istiyor?" sorusundan kendi arzusunu keşfe götürecek ve öznenin fantazmının ortaya çıkmasını sağlayacak olan "Ne istiyorsun?" sorusudur. Bu soru, cevabın kendisinden gelmesini sağlayacak olan sorudur. Histerik, bu şekilde, kendisini kuran eksikliğin keşfine gidebilecek ve eksiğiyle farklı bir şekilde ilişkilenebilir mümkün olabilecektir (Soler, 1996). C. Bey'in sürecin başında dile getirdiği kendisini tanımayan birinden yorum alma ve nasıl ilişki kuracağıyla ilgili bilgi edinme talebi bu bağlamda değerlendirilebilir. Psikoterapi sürecinin başında daha çok diğer insanlar, onların yorumları ve beklentileri üzerinden konuşmakta olan C. Bey'e kendisinin ne yaşadığına, ne istediğine ve kendi konumuna dair sorular soruldukça kendisini yapılandıran önemli yaşantılarını, ilişkilerdeki konumunu ve arzusunu sorgulamaya başlamıştır.

Son olarak, daha önce ifade edildiği üzere, kastrasyona kısmen dahil olması nedeniyle cinsiyetlenme sürecinde kadın için sembolize edilemeyen bir alan kalmaktadır. Bu alan kadın için zaman zaman bir yıkıma sebep olmaktadır. Psikotik tamamen kastrasyon dışında kaldığı için sürekli "çılgin bir *jouissance*" halinde yaşarken, kadın da kastrasyonun dışında kalan tarafı nedeniyle gerçek (*real*) düzleminden fıskıran bir *jouissance* deneyimlemektedir. Kadının bu yıkımdan çıkabilmesinin yolu *jouissance*'ına bir sınırlama getirilmesidir. Çünkü kadına acı veren, onun sınırsız oluşudur. Sınırlama ise ancak psikanalitik bir çalışma ile sembolize edilemeyen karanlık alana özgü bir gösterenin [S(A)] keşfi ile mümkün olabilir (Monribot, 2013).

Kaynakça

- Dor, J. (2013). *The clinical Lacan*. New York: Other Press, LLC.
- Evans, D. (1996). *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis*. London: Routledge.
- Fink, B. (1997). *The Lacanian subject: Between language and jouissance*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Fink, B. (2002). Knowledge and jouissance. İçinde S. Barnard & B. Fink (Ed.), *Reading seminar XX: Lacan's major work on love, knowledge and feminine sexuality* (ss. 21-46). Albany, NY: State University of New York Press.
- Fink, B. (2004). *Lacan to the letter: Reading ecrits closely*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Freud, S. (1998). *Olgu öyküleri 1: "Dora" ve "Küçük Hans"* (A. Eğrilmez, Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gessert, A. (2014). Hysteria and obsession. İçinde A. Gessert, (Ed.), *Introductory lectures on Lacan*. London: Karnac Books.
- Homer, S. (2013). *Jacques Lacan*. (A. Aydın, Çev). Ankara: Phoenix Yayınevi (2005).
- Lacan, J. (1955-1956). *The psychoses: The seminar of Jacques Lacan, Book III*. London, England: Routledge.
- Lacan, J. (1972-1973). *The seminar of Jacques Lacan, Book XX: On feminine sexuality: The limits of love and knowledge*. New York, NY: W. W. Norton & Company.
- Lacan, J. (2006). *Ecrits: The first complete edition in English* (B. Fink, Çev.). New York, NY: W. W. Norton & Company.
- Lacan, J. (2013). *Psikanalizin dört temel kavramı seminer 11. kitap*. (N. Erdem, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Lesourd, S. (2018). *Özne nasıl susturulur?* (Ö. Soysal & Ü. Edeş, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Monribot, P. (2013) "There is no sexual relation" What does it mean? Clinical consequences of Lacan's formulae of sexuation. ICLO-NLS Annual Seminar "The Names of the Real in the 21st Century", Dublin.
- Morel, G. (2000) Psychoanalytical anatomy. İçinde Salecl, R., (Ed.), *Sexuation*. Durham, NC: Duke University Press.
- Morel, G. (2011). *Sexual ambiguities*. London, UK: Karnac Books.
- Ragland, E. (2012). *The logic of sexuation: From Aristotle to Lacan*. Albany, NY: SUNY Press.
- Riggs, D. W. (2018). *Pink herrings: Fantasy, object choice, and sexuation*. London, England: Routledge.
- Samuels, R. (2000). Homosexualities from Freud to Lacan. İçinde K. R. Malone & S. R. Friedlander (Eds), *The subject of Lacan a Lacanian reader for psychologists*. Albany: State University of New York Press.
- Soler, C. (1996). Hysteria and obsession. İçinde R. Feldstein, B. Fink, & M. Jaanus (Ed.), *Reading seminars I and II: Lacan's return to Freud* (ss. 248-282). New York, NY: State University of New York Press.
- Soler, C. (2000) The curse on sex. İçinde Salecl, R., (Ed.), *Sexuation*. Durham, NC: Duke University Press.

Soler, C. (2002) What does the unconcious know about women? İçinde S. Barnard & B. Fink (Ed.), *Reading seminar XX: Lacan's major work on love, knowledge and feminine sexuality* (ss. 21-46). Albany, NY: State University of Ney York Press.

Sexuation and Hysteria in Lacanian Approach

Summary

From psychoanalytic perspective, sexual difference is considered beyond anatomical differences. Lacan stated that position of the subject in relation to phallus determines sexual position (Evans, 1996). In his seminar 20 named "Encore", he explained sexuation with formulas derived from symbolic logic. According to Lacan, the subject is a sexuated subject and the signifiers of woman and man represent the subject's symbolic position (Lacan, 1972-73).

Lacan defines three clinical structures as neurosis, perversion and psychosis. The fundamental difference between these structures manifests itself in the relationship of the subject with the fundamental loss resulting from castration (Fink, 1997). Position of the subject within the neurotic structure is determined according to the strategy of the subject in terms of coping with anxiety caused by separation. In the hysteric structure, the subject desires to become the object that will fill the lack of the Other; whereas the obsessive rejects that the lack originates in the Other. The hysteric focuses on and questions his/her existence through the Other's desire. It is her/his unconscious strategy to try to make up for her/his own lack by incorporating the Other. The hysteric maintains desire by remaining unsatisfied and leaving the Other unsatisfied (Soler, 1996). She/he desires to be the object that causes the Other to desire. It is stated that the hysteric carries the remnants of mourning that they are not sufficiently loved by their mother in their childhood and this shapes the economy of her/his desire (Dor, 2013).

Since the hysteric structure is mostly seen in women, Lacan compared feminine and hysterical positions. He pointed out that the hysteric uses various strategies (either "playing the man" in the relationship or establishing imaginary identification) to avoid the confusion that her own femininity would cause. Freud's case Dora, exemplifies these strategies of the hysteric (Monribot, 2013).

In the current study, Mr. C. case, who is thought to exhibit hysteric structure traits, is discussed in terms of both his structural traits and sexuation. Mr. C. stated that the reason for applying to psychotherapy was his sexual orientation. He revealed that he did not have knowledge about being gay and having romantic relationship. In the course of the therapy, he made comparisons about feminine and masculine positions and inquired about his sexual position. It can be assumed that these inquiries arose within the context of the fundamental question of hysteria: "What am I as a sexual being?". He brought up narratives about his love life into the sessions. He stated that in puberty he made research about being gay and

experienced intense feelings of guilt which shows that he can be considered in the neurotic structure. Some equivocal signifiers were remarkable in showing his guilt for desiring man. In his relationships, he seemed to be in search for a “complete father” which is seen in hysterical structure. Additionally, he was in search for masculine partners and escaping from feminine figures which might be resulting from his own lack since the hysterical subject avoids confronting the deficiency he feels in the in the stage of sexualization through imaginary identification. It was also observed that in his romantic relationships he was in a hysterical position. His statements about his lack of knowledge about being gay and having relationship were thought to be related to femininity as the desirable position. As in the case of Dora, he tried to gain information about femininity by “playing the man” or established imaginary identification with feminine figures in the hope of acquiring the desirable and desiring position. However, these strategies do not bring a solution to him and he is confronted with the fundamental question in hysteria: “Am I a woman or a man?”

In conclusion, since the hysterics present themselves as a question to the therapist, it is important to make them question their own desire and make them start working for themselves that would lead them to discover the lack that established the man and be able to relate to this lack in a different way. In terms of femininity, the discovery of a signifier in analysis is important to limit the feminine *jouissance* which sometimes result in feminine ravage (Monribot, 2013).